

DOCUMENT BASE

L'ESCOLA COM A ESPAI DE COMUNICACIÓ I D'EMOCIONS

Cap a un nou model d'escola 3-12

A l'hora de decidir els punts de debat i reflexió de les IV Jornades hem de tenir present el camí ja iniciat i reafirmar-nos en l'objectiu d'aquestes trobades: repensar l'escola, donar-li sentit ara i avui tot assumint els reptes amb què la societat s'enfronta. Ens cal redreçar el sistema educatiu i reconfigurar l'escola, una proposta d'escola que es fonamenti en la comunicació i el desenvolupament integral de les persones, atenent sempre a la seva singularitat específica. Si no volem tenir una escola inservible d'aquí a poc temps, hem d'aprofitar aquestes trobades que són un espai de debat, d'intercanvi d'escolta i d'il·lusió per aconseguir plegats anar definint el nou escenari educatiu.

Aquest document que us presentem es manté en la línia de considerar el quatre pilars que hauria de tenir l'educació del segle XXI, definits en l'informe dirigit per J. Delors: *aprendre a ser, aprendre a conviure, aprendre a conèixer i aprendre a fer*. Interpretàvem que els aprenentatges han de partir de l'individu que aprèn, i per tant han de tenir com a objectiu bàsic la construcció de la seva identitat, però també cal tenir en compte que no es pot ser persona sense l'aprendre a ser i a conviure, ja que s'és també amb els altres i en relació als altres. Aquesta convivència s'ha d'entendre com a cooperació, ja que aquesta és l'única convivència amb ple sentit. El paper de la comunicació i de les emocions en l'acte educatiu ens ha de servir per repensar l'educació i la nostra pràctica educativa.

Comunicació i emocions

La comunicació és un element bàsic del desenvolupament de la persona. En comunicar-nos establim contacte amb la realitat exterior a nosaltres, amb el nostre entorn. La comunicació produeix un intercanvi, una anada i tornada, una mena de dialèctica que aporta informació i coneixement i estimula noves comunicacions amb l'exterior.

Aquest procés impulsa el creixement interior, el desenvolupament de les capacitats personals i el coneixement de l'entorn. Té una importància excepcional per als infants i joves, però es produeix durant tota la vida.

La comunicació es realitza a través de totes les formes de contacte i de tots els llenguatges, des del corporal fins al científic i l'artístic.

La persona està oberta a l'exterior, topa amb la realitat i intercanvia amb les persones. Hi ha una interdependència entre l'interior, el jo, i l'exterior, els altres i les coses.

El creixement del jo, de tots els jo siguin ensenyants o aprenents depèn de la comunicació i l'intercanvi continuats. *L'aprendre a conèixer, a fer, a ser i a conviure* parteix i s'arrela en la comunicació.

Comunicació, comú i comunitat tenen a veure. A través de la *comunicació* arribem a tenir alguna cosa en *comú*, perquè amb l'intercanvi que hem establert, s'ha produït un transvasament. Si aquest no existeix, és que la comunicació no s'ha produït. Compartir diverses persones una informació i un coneixement, "comuns", dóna lloc a l'existència d'una *comunitat* entre elles. Comunitat que és la base per aprendre a conviure.

La comunicació fa possible l'existència de vivències emocionals i continguts intel·lectuals semblants per impulsar projectes educatius compartits que donin la resposta adequada als reptes actuals i a les expectatives de tota la comunitat educativa.

L'aïllament i el tancament en un mateix, o en un grup o comunitat reduïda, desvincula dels canvis que s'estan produint en el conjunt i incapacita per comprendre les noves formes de vida, per atendre les necessitats reals, i per influir-hi positivament.

L'educació és comunicació. Tota comunicació esdevé educativa en la mesura que és significativa, racionalment i emocionalment, per a les persones. La conjunció de coneixement i sentiment dona entitat plena a la comunicació que establim amb els altres, i transforma el que pot ser un intercanvi de continguts en una vivència interpersonal compartida.

Les emocions, implicades en tota la vida personal, ens aporten la valoració del que succeeix al nostre entorn a partir de l'impacte que aquest ens produeix segons la vinculació afectiva -acceptació o rebuig- que hi tenim. Representen el sentit real que donem a la realitat. És la resposta singular de cada u de nosaltres. Són la base dels diferents interessos, expectatives, actuacions i estat d'ànim de les diferents persones.

La vivència i el coneixement de les emocions i sentiments propis, i la seva regulació en funció d'un projecte personal de vida, és el que permet d'estar a gust amb nosaltres mateixos. És el que ens porta a afrontar les situacions de forma positiva i il·lusionada.

Aquesta actitud serena i entusiasta, juntament amb el coneixement de les emocions i sentiments dels altres, possibilita d'aconduir la comunicació interpersonal cap a relacions constructives basades en una ètica de la solidaritat.

Em descobreixo a mi mateix, tot descobrint l'altre, i això em porta a atorgar-li la categoria d'un jo com jo, que es mereix el mateix respecte que jo reclamo i em fa sentir la interdependència entre tots dos. L'altre passa de ser un estrany, un possible competidor o enemic, a ser aquell amb qui haig de tirar endavant el que ens aplega, el que ens hem proposat.

La vivència de l'altre em dona a conèixer les raons i expectatives que té, com jo tinc les meves, i em situa en el terreny de l'ètica, on tots els éssers tenen dignitat i es mereixen respecte, ajut i col·laboració. Em situa fora de les batalles i desacords quotidians, per viure la necessitat de fer camí junts. Per obtenir satisfacció en el contrast d'opinions i en la consecució d'acords.

La descoberta de l'altre passa necessàriament pel coneixement d'un mateix. Passa per conèixer les meves emocions, les meves creences personals, les meves expectatives i la forma com les sento i les visc en cada moment. També ens obre noves dimensions a incorporar al nostre bagatge personal.

No aconseguiré una bona comunicació, si d'una manera rígida amb caire pessimista i sense il·lusió demano als altres que s'acomodin a mi inflexiblement, sense la disposició a tenir comprensió i respecte per l'altre, sense apropar-m'hi per entendre la nostra realitat comuna i per obtenir satisfacció en el que faig i en les relacions amb els altres.

Es tracta d'anar construint cada dia la disposició positiva de cara als altres, cadascú des de la seva manera de viure la realitat, considerant que no hi ha un model acabat i perfecte, sinó la vivència de millorar cada dia.

A partir d'aquest convenciment i estat d'ànim, el coneixement i domini de les habilitats comunicatives, anomenades també socioemocionals, ens ha d'ajudar a fer realitat aquesta presa de posició en relació a mi mateix i als altres, i a reinterpretar els esculls i dificultats que presenta la comunicació i el treball solidari.

La comunicació i les emocions com a forma de coneixement

Entenem l'escola com un espai físic, mental i convivencial on les persones hem d'aprendre a compartir informacions, coneixements i sentiments. Per dur a terme aquest aprenentatge, la vida

de l'aula ha d'ésser una constant incitació a participar en la comunicació del coneixement, en la col·laboració, i en la reciprocitat de sentiments.

Dit d'una altra manera, es tracta de planificar les situacions que configuren la vida de l'escola i de l'aula, de tal forma que l'experiència de conèixer, compartint actuacions, projectes, sabers i emocions sigui la base per construir el coneixement.

En el marc de les teories socioculturals es concep l'aprenentatge com una construcció personal mediada per la interacció amb els altres actors de l'acte educatiu; i ensenyar i aprendre com un procés de comunicació social entre tots els seus actors. És a dir: l'aprenentatge és una construcció conjunta que implica una comunicació constant per definir i compartir significats. Els significats no són preexistents sinó que es construeixen conjuntament en l'acte mateix de la comunicació. L'objectiu de la comunicació escolar és la creació de coneixement.

Crear un bon context comunicatiu equival a crear un bon context d'aprenentatge. L'intercanvi, la contrastació entre maneres de fer, coneixements o perspectives diferents ajuda a crear un clima de col·laboració i ajuda que defineix l'escola com un espai de comunicació.

Hi ha dues dimensions humanes que han marcat el procés evolutiu dels humans: l'emocional i el racional. No es poden concebre separadament. Les emocions fan que la realitat es faci significativa donant sentit al coneixement perquè sigui útil a la persona; per tant, l'estratègia ha d'ésser la integració entre emotivitat i raonament. Aprofitar-se de la fascinació de la mirada i de les diverses formes de llenguatge per enfortir el paper de les persones en l'acte educatiu equival a donar valor a la situació comunicativa de l'aula. Definir una escola màgica on la classe esdevé l'escenari que permet un veritable encontre i reencontre continuat, físic i social, dels actors amb l'intercanvi continuat d'informacions definint una forma d'aprenentatge col·lectiu conduït i mediatitzat pel mestre.

“... Més que una escenificació enciclopèdica d'adquisició de la informació ens cal un mètode sistèmic capaç d'integrar i relativitzar les informacions noves. Aprendre a aprendre vol dir esdevenir capaç de reconstruir els sabers a partir de les espurnes de coneixement i emoció, vol dir fer operatiu el saber i donar-li sentit. Per aconseguir-ho ens cal una educació lleugera, oberta, sentimental, rigorosa i responsabilitzant. I potser la seva durada no haurà d'ésser igual i fixa per a tothom sinó més aviat variable i articulada segons el progrés, l'experiència i la motivació. Tampoc no hauria d'ésser lineal com és ara, i per això ens caldrà redibuixar el paisatge de l'educació de les emocions.

A què s'hauria d'assemblar una classe? En la mesura que fos possible caldria que s'assemblés a tot: al món, a la societat, a l'empresa, a la família, i que hi fos present allò que hi ha al món. Hauria de bascular sobre l'aprenentatge dels mitjans i els mètodes d'accés personalitzats a la informació, el desenvolupament de la creativitat, l'adquisició de procediments necessaris per al raonament i per a la integració i la sinergització dels coneixements i les emocions.” SERRANO, Sebastià (1999):

Comprendre la comunicació.

Els escenaris educatius i les seves tensions

L'educació té quatre grans escenaris en què es desenvolupa. L'escenari per excel·lència és la pròpia **família**. Els altres tres, íntimament interrelacionats, són l'**aula**, l'espai directe d'aprenentatge i socialització, l'**escola**, institució que pertany a una comunitat identificada amb un Projecte, i el **territori o l'entorn**, espai de vincles i relacions entre el món educatiu formal i no formal.

En aquests quatre escenaris, es produeixen **tensions** entre els diferents agents que en formen part i interactuen. Tensions que són fruit, en ocasions, de la distància entre *com és la realitat* i el que cadascú de nosaltres *voldria que fos* o, en d'altres, de *les diferents opcions i percepcions* que cadascun dels agents té de l'escola i les seves finalitats més generals.

Pensem que, tal com hem exposat abans, el coneixement i domini de les habilitats comunicatives o socioemocionals, ha de contribuir a resoldre alguns dels reptes que l'educació té plantejats en

aquest moment. Per tant, el que proposem és analitzar *com i en quina direcció o direccions* es poden resoldre les tensions existents en els diferents escenaris educatius que hem esmentat.

Tenim el convenciment que la utilització dels paràmetres comunicatius i emocionals són elements importants per aconseguir-ho. És més, sabem que a l'entorn de les necessitats i dificultats quotidianes els i les mestres, les famílies i les escoles els han utilitzat en múltiples ocasions. I per això la proposta de taules d'aquestes Jornades l'entendem bàsicament amb la funció d'intercanvi de coneixement, reflexió i elaboració d'alternatives que ens ajudin a millorar la qualitat de la nostra educació.

Proposta de taules de debat per a les IV Jornades

Cada taula representa un espai educatiu. Un espai que genera potencialitats i que, al mateix temps, està ple de dificultats. Uns espais educatius relacionats i amb implicacions en els quatre escenaris que hem assenyalat: la família, l'aula, el centre i el territori. En cada taula, orientativament hem presentat alguns aspectes que poden ser debatuts durant les Jornades, als quals se'n poden afegir d'altres que puguin plantejar-se, fruit de l'interès o l'experiència dels participants.

Cadascuna de les taules que proposem té un primer encàrrec: veure el paper que juguen la comunicació i les emocions i com ens ajuden a avançar en la resolució de problemes i dificultats que hem intentat exemplificar. (*Veieu continguts taules*)

Comunicació i emocions... i qualitat

Som conscients que fem aquestes Jornades en un context clarament contrari a la nostra idea de l'educació i de fer escola. La mal anomenada Llei de la Qualitat ens situa en un marc legislatiu regressiu i contrari a tots i cadascun dels principis educatius que, demagògicament, ens proposa: la qualitat, la societat del coneixement, la participació, la millora de l'aprenentatge, el treball de valors, l'esforç sense motivació, etc.

Hi ha una distància molt gran entre allò que pensem, sentim i intentem portar a la pràctica en les nostres aules, en els nostres centres i territoris, i allò que ens proposen les administracions educatives.

Reflexionar i fer propostes en els àmbits que proposem per a aquestes IV Jornades té un sentit profundament personal, professional, social i polític. Personal perquè incideix directament sobre la formació de la persona. Professional perquè no defuig la responsabilitat, malgrat totes les mancances i dificultats, dels i de les mestres per impulsar i fer realitat en la pràctica una escola pública de qualitat. Social perquè planteja la necessitat cada vegada més gran de treballar plegats tots aquells que creiem en una societat diferent i que pensem que la nostra implicació educativa hi pot contribuir. I, finalment, polític, perquè tots els àmbits de treball i la resolució de qualsevol problema educatiu, tenen en definitiva una dimensió política de participació i implicació i, per tant, manifesten opcions i concepcions del món i de la societat, de la justícia i la igualtat humanes i de la solidaritat.

Lluny del victimisme o pessimisme que ens pot encomanar el context, creiem que el veritable sentit del tema d'aquestes Jornades ens porta a mirar el futur amb il·lusió i esperança i a viure amb satisfacció la nostra feina perquè sabem on volem anar i actuem per anar-hi. Mai les dificultats, per grans que hagin estat, han impedit a la comunitat educativa del nostre país fer realitat, amb la renovació pedagògica, la idea d'escola i educació que tenim. El nostre desig és que d'aquestes IV Jornades en puguin sortir propostes, idees i reflexions per dur a terme en la pràctica allò que, provisionalment, algunes administracions intenten impedir que fem.

Barcelona, octubre del 2002